

koraka, koreografski oblici te simbolika osnovnih plesova uključenih u *pow-wow* natjecanja. Naime, svaki od tih plesova ima specifičan rad nogu i stopala, priču o kojoj plesači plešu te odjeću kojoj se posvećuje izrazita pozornost (jer je ponekad i presudna za pobjedu). Postoje predaje o nastanku pojedinih plesova u vizijama pojedinaca kojima se ukazao točan način izvođenja određenoga plesa. Priče o nastanku pojedinih plesova zadržale su svoju izvornu narativnu osnovu, ali su se i mijenjale u skladu s potrebama ljudi određena razdoblja. Budući da su se i plesni elementi i način odijevanja s vremenom mijenjali, u novije su doba na natjecanjima ustanovljene dvije stilske kategorije: suvremeni i tradicionalni stil.

U četvrtom poglavlju (*Making and Singing Songs*) autorica je izradila glazbenu "kartu" s pregledom glazbenih oblika, njihovom analizom iz zapadnjačke i indijanske perspektive te uputama o razlikama u glazbenoj terminologiji. Nositelji *pow-wow* tradicije preferiraju učenje "po sluhu" pa uglavnom, ako i znaju, ne žele "čitati" glazbu. Osim glazbenih oblika, autorica je opisala i glazbala koja su dijelom *pow-wow* događanja, njihovu zvučnost, materijale iz kojih su izrađena, načine ukrašavanja i načine čuvanja.

Peto je poglavlje (*Pow-wows in Space and Time*) posvećeno kriterijima prosudbi i bodovanja na *pow-wow* natjecanjima. Opisan je čitav protokol natjecanja: ulazak natjecatelja na scenu, redosljed izvođenja pojedinih plesova, fizički položaj i razmještaj izvođača, scenarij naklona. Obradeni su usto i plesovi koji se izvode nakon natjecanja, danju i noću, u zatvorenom i na otvorenom prostoru te u svom metaforičkom značenju, uz prisutnost duhova.

Tara Browner je u zadnjem poglavlju (*The Musical Life of an Anishnaabeg Family: Together We Dance*) intervjuirala članove dviju obitelji kao predstavnike Lakota i Anishnaabeg *pow-wow* tradicija. Njihove priče o djetinjstvu, životu, sudjelovanju u *pow-wow* događanjima te pjevanju, sviranju i plesanju *pow-wow* stila izvrsno nadopunjuju studiju. Na kraju autorica ističe ulogu i značenje *American Indian Dance Theatera* (osn. 1987.), plesnog teatra temeljenog na tradicionalnim i suvremenim plesnim stilovima američkih Indijanaca, kao i putujućeg mjuzikla "Spirit: A Journey of Dance, Drums, and Song" te razmatra koje bi promjene ti i takvi projekti mogli donijeti u budućnosti.

Ova je knjiga vrijedan doprinos poznavanju, poštivanju i očuvanju tradicije, kontinuiteta i suvremenih mijena u glazbenoj i plesnoj kulturi sjevernoameričkih Indijanaca. Interesantnim je štivom za ljubitelje starih, dugovječnih i dalekih civilizacija, no ujedno korisna etnokoreolozima, etnomuzikolozima i etnoložima.

Ivana KATARINČIĆ

Davor Dukić, Sultanova djeca, Predodžbe Turaka u hrvatskoj književnosti ranog novovjekovlja, Thema, Zadar 2004., 275 str.

Dosadašnji znanstveni rad Davora Dukića, izvanrednog profesora na Katedri za stariju hrvatsku književnost Odsjeka za kroatistiku, kao da je najavljiavao knjigu *Sultanova djeca*. Naime, već u prvoj autorovoj knjizi *Figura protivnika u hrvatskoj povijesnoj epici* (Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 1998.)

predmet je analize upravo drugi, protivnik, osvajač, zulumčar – a to je najčešće Turčin – kao relevantna figura u hrvatskoj povijesnoj epici.

Analizirajući suodnos *ja : drugi*, konkretno *Mi-tabor: Protivnik*, autor je u svojoj prvoj knjizi na temelju uspostavljene dihotomne sheme metodološki relevantno klasificirao različite intenzitete vrednovanja kao i postupke relativiranja osnovne aksiološke podjele. Dakle, Dukić je svoju analizu usmjerio na promatranje jedne semantičke komponente – *figura Protivnika* – te pokazao koji se sve atributi pridaju toj narativnoj figuri i kakva je distribucija i hijerarhija tih atributa u pojedinim tekstovima ili skupinama tekstova, a to su

narodne epske pjesme i bugaršnice, te autorske epske pjesme (Grabovčev *Cvit razgovora*, Kačićev *Razgovor ugodni*, Ilićeve *Lovorike*, koje se oslanjaju na kačićevsku poetiku, Ivanošićeve pjesme i, na kraju Mažuranićev ep *Smrt Smail-age Čengića* i *Osvetnici* Grge Martića). Iz Dukićeve analize figure Protivnika u hrvatskoj povijesnoj epici uobličile su se tako četiri tipološke konkretizacije koje on naziva: Snažan Ratnik (Suparnik), Nasilnik, Vjerski Neprijatelj i Osvajač. Svaka od uloga ima posebnu logiku uobličavanja, ali i vlastitu ideološku pozadinu. Dukićeva analiza omogućila je raspoređivanje velikog dijela hrvatske epske književnosti na aksiološkoj ljestivici. Jednom riječju, u knjizi *Figura protivnika u hrvatskoj povijesnoj epici* Davor je Dukić književnosemantičkom i naratološkom analizom zaokruženog i vrlo relevantnog segmenta hrvatske povijesne epike osvijetlio izabrani korpus hrvatske književnosti s novih, dosad neuočenih aspekata te pokazao da tipološki i žanrovski različitim djelima hrvatske povijesne epike odgovaraju i različiti mehanizmi imanentnog vrednovanja epske zbilje.

Za razliku od dosadašnjih književnopovijesnih analiza hrvatske bilo usmene bilo pisane povijesne epike, Dukićeva sustavna, metodološki čvrsto koncipirana i kompleksna analiza figure Protivnika jasno je pokazala da je dosadašnje niveliranje aksiološko-semantičkog aspekta epske obrade "turske teme" bilo previše paušalno, te da opis i analiza tog velikog i po značenju važnog segmenta hrvatske književnosti modernijim, književnosemantičkim, naratološkim i aksiološkim parametrima daje mnogo precizniju sliku i jasniju procjenu hrvatske povijesne epike. A budući da oertavanje Protivnika, odnosno Drugog, bez obzira gdje i kako se taj Drugi pojavljuje, u određenoj kulturi uvijek nudi odrednice za osmišljavanje njezina vlastita identiteta, te budući da su aksiološki postupci oertavanja Drugog ujedno i pokazatelji stupnja svijesti svake kulture o samoj sebi, tako Dukićeva knjiga pruža uvid ne samo u književnopovijesne probleme hrvatske povijesne epike nego nudi i relevantne kulturološke i antropološke zaključke o hrvatskoj kulturi, o njezinu odnosu prema Drugom, a isto tako i o vlastitu samorazumijevanju.

Druga knjiga Davora Dukića *Poetike hrvatske epike 18. stoljeća* (Književni krug Split, Split 2002.) ima dodirnih točaka s najnovijom Dukićevom knjigom ponajprije u metodološkom pogledu. U njoj autor analizira epske tekstove, narativna djela u stihu svjetovne tematike prosvjetiteljskog stoljeća po logici regionalne podjele osamnaestostoljetne Hrvatske. Obuhvaćajući svojim analitičkim opisom najvažnije razine tekstualne strukture, posebice semantiku epske priče, Dukić je došao do inovativnih spoznaja o hrvatskoj epici 18. stoljeća, podastro posve novu, generički vrlo preciznu i razradenu tipologiju epskih žanrova hrvatske književnosti 18. stoljeća te iznio niz relevantnih zapažanja o regionalizmu onodobne hrvatske književnosti. Isto tako, autor se u knjizi pozabavio i pitanjem odnosa hrvatske epike 18. stoljeća prema političko-povijesnoj stvarnosti, načinom interpretacije i razumijevanja povijesnih zbivanja kao i shvaćanjem državnog prostora i identiteta u tim djelima. Ocenjujući da je značenje analiziranog korpusa više društvenopovijesno nego estetsko, autor obrađenom korpusu narativnih djela, bez obzira na njegovu ideološku plošnost i monologičnost, pridaje stabilizatorsku društvenu funkciju.

Knjiga *Sultanova djeca; Predodžbe Turaka u hrvatskoj književnosti ranog novovjekovlja* zamišljena je kao monografski prikaz djela – u kronološkom nizu – hrvatske književne kulture u kojima je predodžba Turaka važna sastavnica njihova tematskog svijeta, i to i onih pisanih latinskim i onih pisanih hrvatskim jezikom. Dukićeve imagološke interpretacije pritom su obuhvatile ne samo djela lijepo književnosti nego isto tako i biografska, memoarska, povijesna pa i političko-programatska djela kao relevantne narativne izvore hrvatske kulture 16.-18. stoljeća.

Knjiga *Sultanova djeca* Davora Dukića podijeljena je po poglavljima. Nakon I. *Uvoda*, u kojem se govori o metodološkim polazištima rada s tekstovima, slijedi analiza samih

izvora. Tako središnja poglavlja knjige govore o predodžbi Turaka u latinskim djelima 15. i 16. stoljeća; primjerice u djelima Jurja Šižgorića, Tuberonovim *Komentarima*, Petančićevim, Brodarićevim i djelima Bartola Durdevića; slici Turaka u hrvatskim književnim tekstovima 15. i 16. stoljeća posvećeno je poglavlje *Vrijeme lamentiranja i novog susjedstva – Turci u hrvatskim književnim djelima 15. i 16. stoljeća*; težišta ovoga poglavlja analize su Marulićevih, Vetranićevih i Zoranićevih predodžbi Turaka. U poglavlju *Vrijeme velikih priča, velikih događaja* analiziraju se stereotipi o Turcima u Barakoviću, Gunduliću, Petra Zrinskog, Jakete Palmotića Dionorića i Vitezoviću, a u poglavlju *Vrijeme okrenutog kotača – Od opsade Beča 1683. do turskog rata (1788.-1792.)* Bogašinićev, Kanavelićev, Kavanjinov, Grabovčev i Kačićev odnos prema Turcima.

Tema je Turaka česta, ali uvijek usputna tema književnohistoriografskih opisa u hrvatskoj znanosti o književnosti, najčešće svedena na konstatacije o njezinu postojanju na tematskoj razini djela. Tako, izuzmemo li njemački pisanu knjigu Edelgard Albrecht *Das Türkenbild in der ragusanisch-dalmatinischen Literatur des XVI. Jahrhunderts* (München 1965.) – koja analizira na tematskoj, ali ne i aksiološkoj razini sliku Turaka u hrvatskoj književnosti 16. stoljeća, a objavljena je prije gotovo četrdeset godina – sustavnim prikazom Turaka kao osvajača i vjerskog neprijatelja, njihovom slikom, predodžbom i aksiologijom u književnim i rubnoknjiževnim djelima ni jedan se hrvatski proučavatelj dosad nije pozabavio. Stoga je knjiga Davora Dukića u hrvatskoj književnoj povijesti pionirska ne samo za proučavanje starije hrvatske književnosti nego i u književno-metodološkom pogledu.

Analizirajući sustavno i kronološki sve tekstove hrvatske ranonovovjekovne književne kulture u kojima se lik Turčina, a u nekoliko slučajeva i Turkinjica (primjerice, Mustafina mati u *Osmanu*, Fakra u *Dubrovniku ponovljenom*) pojavljuje, dakle analizirajući i vrednujući sliku Turaka u epovima, epilijima, spjevovima, prigodnicama, komedijama, dramama, poemama, političkoj, satiričkoj i prigodnoj poeziji, u Zoranićevu romanu, historiografskim djelima, kronikama, putopisima, memoarima, tužbalicama, lamentima i drugim žanrovima, Davor Dukić procjenjuje sliku tog vjekovno prisutnog Drugog na području hrvatskih zemalja s pozicija unutartekstovne aksiologije uspostavljajući tako u najvećoj mogućoj mjeri "objektivnu" sliku i predodžbu o drugom u hrvatskoj kulturi. Na kraju knjige se nalazi *Pojmovnik stereotipa*, u kojem su pregledno usustavljene sve antropološke i mentalitetske osobine koje su se stoljećima u hrvatskoj kulturi Turcima pridavale ili nekako uz njih bile vezane: primjerice, naći ćemo tu pojmove kao što su blud, bratoubojstvo, hedonizam, eunuh, lakomost, mnogoženstvo, nekultura, oholost, osvajač, pederastija, pijančevanje, prevarant, vjerski neprijatelj i slično. Na samom kraju nalazi se i *Rječnik aksioloških atribucija*, iz kojega vidimo u kojega se pisca i na kojem mjestu pojedini atribut Turčina pojavljuje. Tako, uz preciznu analizu, opskrbljena *Pojmovnikom stereotipa* o Turcima i antiturskoj politici u hrvatskoj književnosti ranog novovjekovlja, te *Rječnikom aksioloških atribucija*, knjiga *Sultanova djeca*, pruža ne smo analitički nego i sintetski precizan i relevantno klasificiran uvid u rezultate provedene aksiološke analize u vidu najčešćih mentalitetskih i antropoloških natuknica koje su izgrađivale stereotip o Turcima u našoj kulturi.

Kao prvo, knjiga *Sultanova djeca*, o predodžbama Turaka u književnoj kulturi hrvatskoga ranog novovjekovlja odlikuje se analitičnošću i preciznošću metodološkog opisa (koji je detaljno iznesen u uvodnom poglavlju); drugo, sagledavajući problem Drugog s pozicija suvremene imagologije, ova je knjiga vrlo moderan i suvremen pristup staroj hrvatskoj književnoj kulturi; treće, pristupajući "mrtvim" tekstovima s aspekta književne i kulturne antropologije, ova knjiga dolazi to bitno novih spoznaja, i konačno, ona, baveći se na metodološki relevantan način stereotipima, i sama – relevantno interpretirajući književne tekstove s turskom motivikom – često razbija tradicionalne i

stereotipne predodžbe o slici Turaka ne samo u kolokvijalnom kulturnom pamćenju nego i u književnoj historiografiji koja je i samo sklona, da citiram Klaus Rotha, proizvoditi stereotipe o stereotipima.

Zamišljena kao prilog povijesti književnih motiva i kao povijesni prikaz slike Drugog i Drugačijeg, knjiga Davora Dukića uvelike prelazi okvire i kompetencije tradicionalnog književnopovijesnog opisa i prerasta u relevantan i važan prilog istraživanju povijesti kolektivnih predodžbi, odnosno vrijednosnih stereotipa i klišeiziranih predodžbi jedne o nekoj drugoj kulturi, jedne etničke skupine o drugoj etničkoj skupini. Stoga je ovo u nas pionirsko djelo književne imagologije, kao posebne grane povijesti književnosti koja se bavi ustaljenim slikama i predodžbama o drugome, a koje su slike sastavni dio čovjekove imaginacije, to jest slikovnog mišljenja i komunikacije, blisko istraživanjima koja se bave poviješću ideja i povijesti mentaliteta. Stereotipi, rezultat ekonomiziranja misli i komuniciranja, često su međutim produkt negativne kvalifikacije te pokazatelj apriornih predrasuda nekog društva ili etnikuma prema drugome. Stoga je u svako istraživanje stereotipnih predodžbi usadena misao o stupnju demokratskog stanja svijesti pojedinog društva ili naroda. Tako su otvorenost, dijalogičnost, demokratičnost, implicitno suprotstavljanje plošnom i shematiziranom, apriornom odbijanju drugog, borba protiv predrasuda usadene u temelje ove lijepe i vrijedne knjige koja sustavno ruši romantičarske i romantizirane nacionalnoidentitetske mitologeme i stereotipe koji su se pod okriljem znanosti često nametali kao zamke kritičkoj prosudbi.

Dunja FALIŠEVAC

Knjiga *Vještice, vukodlaci i vile: Mjenjolici i astralni dvojnici u srednjem vijeku* Claudea Lecouteuxa, profesora srednjovjekovne književnosti i civilizacije na Sorbonni, čije je prvo izdanje objavljeno 1992. godine pod naslovom *Fées, sorcières et loups-garous au Moyen Age. Histoire du double*, korijene drugotvorenja duše pronalazi u šamanističkim konceptima duše i autor na zaista privlačan i jednostavan način interpretira *astralne* dvojnike – vještice, vukodlake i vile. Lecouteux, naime, u konceptu *slobodne duše* (*Freiseele*) upućuje kako pojam *duša* nikako nije opravdan i kako je prikladnije rabiti pojam *animus*, odnosno ako želimo biti potpuno precizni – pojam *dvojnika* ili *alter ego*. I grčko-rimska kultura poznavala je *ideju* dvojnika, a navedena tradicija, koja može biti pronađena već u Aristotelovim spisima (*De anima*), govori da su čarobnjaci, vračevi poznavali vještinu oslobađanja dvojnika koji može napustiti tijelo, ostavljajući ga bez znakova života (*daha*) u nekoj vrsti kateleptičkoga sna, ponekad i nekoliko godina, i nakon putovanja u *drugom svijetu* dvojnika se vraća obogaćen profetskim znanjem. Naime, u srednjem vijeku koncept dvojnika Crkva je zamijenila konceptom *duše* i/ili *duha*. Nastojeći napisati *povijest* dvojnika u srednjem vijeku i pokazati misaoni obrazac u kojemu je navedeno vjerovanje ukorijenjeno – a prema autorovim spoznajama riječ je o šamanističkom kompleksu – Claude Lecouteux pokazuje kako vjerovanje u dvojnika (što, zapravo, označava mogućnost *astralnoga putovanja*) može objasniti *druge* fenomene kao što su, primjerice, bilokacija, blizanački mitem i metamorfoze, pri čemu u *Uvodu* drugom francuskom izdanju iz 1996. godine napominje kako ne postoji razlika između koncepta dvojnika u srednjem vijeku i u paranormalnim fenomenima, koje, primjerice, istražuje Philippe Wallon. Régis Boyer, koji je također zaslužan za istraživanje koncepta dvojnika, knjigom *Monde du Double: la Magie chez les anciens Scandinaves* (1986) u *Predgovoru* Lecouteuxovoj knjizi napominje kako i Crkva tematizira kompleks dvojnika, što će reći – anđele koje staronorveški označava leksemima

Claude Lecouteux, Witches, werewolves, and fairies, Shapeshifters and astral doubles in the Middle Ages, Inner Traditions, Rochester, Vt 2003., 200 str.